

**Een verkennend archeologisch
inventariserend veldonderzoek door
middel van boringen aan de de
Aaltenseweg 86 te Varsseveld, gemeente
Oude IJsselstreek (Gld)**

A.J. Wullink & G.W.J. Spanjaard

ARC-Rapporten 2010-81

Geldermalsen
2010
ISSN 1574-6887

Colofon

Een verkennend archeologisch inventariserend veldonderzoek door
middel van boringen aan de de Aaltenseweg 86 te Varsseveld, gemeente
Oude IJsselstreek (Gld)

ARC-Rapporten 2010-81
ARC-Projectcode 2010/130

Tekst
A.J. Wullink & G.W.J. Spanjaard
Afbeeldingen
G.W.J. Spanjaard
Redactie
A.J. Wullink

Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2010

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	Varsseveld, Aaltenseweg
Projectcode	2010/130
Archisnummer	40064
Projectleider	drs. A.J. Wullink
Contact	0345-620101, a.j.wullink@arcbv.nl
Opdrachtgever	Econsultancy Doetinchem, drs. G.W.J. Spanjaard
Contact	0314-365150, spanjaard@econsultancy.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Oude IJsselstreek, dhr. F. Kroesen
Contact	0315-292292, f.kroesen@oude-ijsselstreek.nl
Toetsing	Regio-archeoloog Achterhoek, dhr. M. Kocken
Contact	0314-321235, m.kocken@regio-achterhoek.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Aaltenseweg 86
Plaats	Varsseveld
Gemeente	Oude IJsselstreek
Provincie	Gelderland
Kaartblad	41B
RD-coördinaten	N: 230688/438940 O: 230783/438907 Z: 230747/438809 W: 230625/438847
Oppervlakte	1 ha

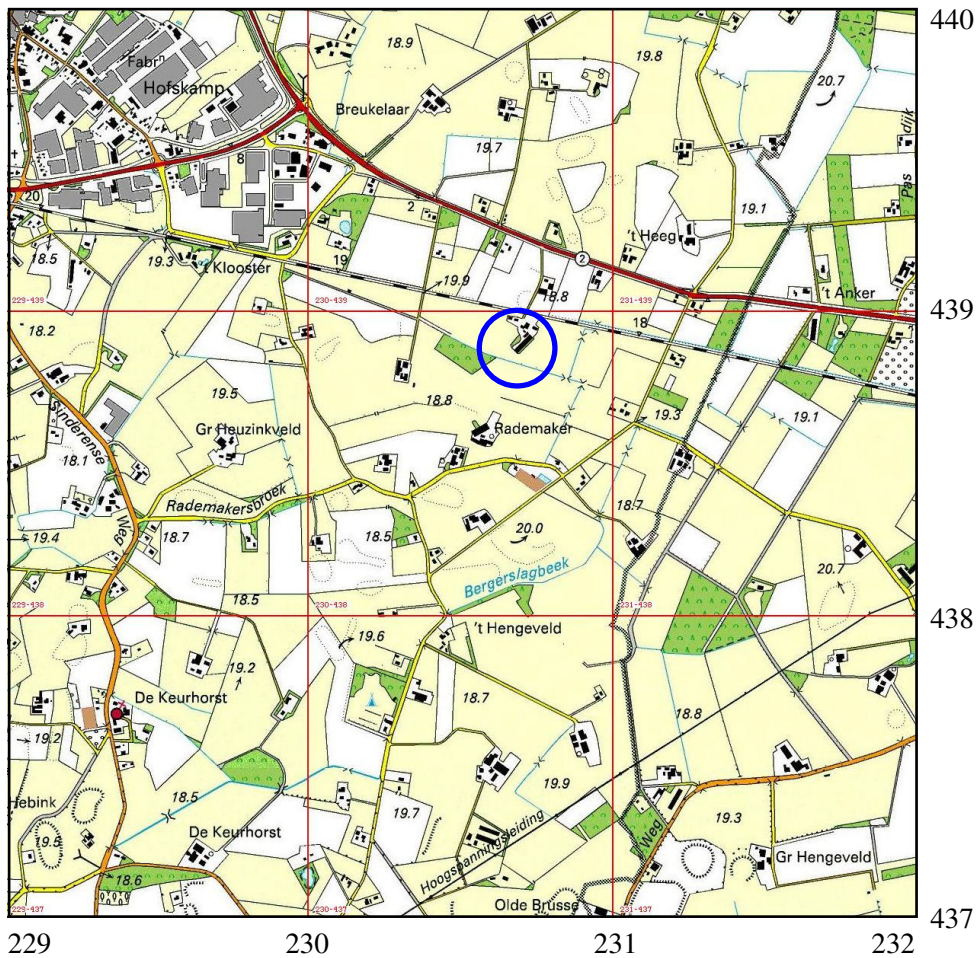
Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Dekzand van de Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden
Geomorfologie	Dekzandrug en vlakte van ten dele verspoelde dekzanden.
Bodem	Hoge zwarte enkeerdgronden en beekerdgronden.
Historische situatie	Eind 19e eeuw noordwestelijk deel plangebied agrarisch gebruik, overige delen ongecultiveerd, zandweg door zuidoosthoek. Halverweg 20e eeuw gehele plangebied in agrarisch gebruik, eerste bebouwing in noordwesthoek. Bebouwing neemt in tweede helft 20e eeuw toe tot huidige omvang.
Archeologische verwachting	Noordwestelijk deel hoge archeologische verwachting Paleolithicum-Nieuwe Tijd, overige deel lage archeologische verwachting Paleolithicum-Nieuwe Tijd.

Legenda

 Onderzoekslocatie

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Econsultancy uit Doetinchem heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een verkennend, en deels karterend archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen uitgevoerd aan de Aaltenseweg 86 te Varsseveld (afb. 1). Aanleiding tot dit onderzoek vormt de voorgenomen herontwikkeling van de locatie. In het plangebied zullen twee kippenschuren en een bijgebouw worden gesloopt. Vervolgens zal nieuwbouw van een woning worden gerealiseerd. Een deel van de locatie van de nieuwbouw ligt binnen het oppervlak van de te slopen opstallen. Ter plaatse van de toekomstige woning zal, bij de aanleg van een standaard fundering, de bodem tot een diepte van circa 1 m –mv worden afgegraven (bouwput). Het overige deel van het plangebied zal opnieuw worden ingericht om zo de nieuwbouwplannen landschappelijk in te passen. Hierbij zullen o.a. een hoogstam fruitboomgaard en een amfibieënpoel worden aangelegd (zie afbeelding 2 uit het bureau-onderzoek). Op de locatie van de aan te planten fruitbomen zal de bodem plaatselijk tot een diepte van circa 0,5 m –mv verstoord worden. Ter plaatse van de amfibieënpoel zal de bodem tot circa 2,5 m –mv worden afgegraven. Hierbij worden mogelijk archeologische waarden bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹ Het veldwerk is uitgevoerd op 25 februari 2010 door Ir. E.M. ten Broeke en drs. G. Spanjaard van Econsultancy, onder leiding van drs. A.J. Wullink van ARC bv. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Onderzoeksgeschiedenis

In februari 2010 is een bureau-onderzoek verricht door Econsultancy.³ Het archeologisch verwachtingsmodel uit het bureau-onderzoek vormt het uitgangspunt voor dit inventariserend veldonderzoek en is hieronder weergegeven.

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

De onderzoekslocatie ligt op de overgang van een dekzandrug met hoge zwarte enkeerdgronden in het noordwestelijk deel naar een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden met beekerdgronden in het zuidoostelijk deel van het plangebied. Hierdoor is het plangebied vanaf het Paleolithicum gunstig geweest voor jagers-verzamelaars en vanaf het Neolithicum voor landbouwers. Het noordwestelijk deel van de locatie heeft dan ook een hoge trefkans op archeologische resten uit de pe-

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

³Spanjaard, G., 2010. *Archeologisch bureauonderzoek Aaltenseweg 86 te Varsseveld in de gemeente Oude IJsselstreek*, Econsultancy Rapport 09106161 (conceptversie).

riode vanaf het Laat-Paleolithicum. Het zuidoostelijk deel heeft een lage trefkans. In de directe omgeving van het plangebied is slechts één waarneming bekend uit de Late Middeleeuwen. Op de onderzoekslocatie is mogelijk een esdek aanwezig. In het esdek kunnen verploegde archeologica uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden aangetroffen. In het oorspronkelijke bodemprofiel hieronder kunnen archeologische resten uit de eerdere perioden worden verwacht. Bij afwezigheid van het esdek worden archeologische resten uit alle perioden direct onder het maaiveld verwacht. De resten zullen voornamelijk bestaan uit anorganische zaken zoals aardewerk, (vuur)stenen artefacten en wellicht metaal. Organische resten en bot zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Het complextype en de omvang kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens. Binnen het hoger gelegen noordwestelijk deel van het plangebied bevinden zich twee pluimveeschuren en een bijgebouw. Tijdens de aanleg hiervan (graven bouwputten/aanleg funderingen) is het waarschijnlijk dat (een deel van) het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is geraakt. Hierdoor mag verwacht worden dat eventueel aanwezige archeologische resten of sporen binnen de bebouwde terreindelen niet meer aanwezig zijn of in een verstoorde context voorkomen.

1.3 Doel van het inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.4 Werkwijze

Het IVO is uitgevoerd als een verkennend en deels karterend booronderzoek. De verkennende boringen zijn geplaatst in een verspringend grid van 40×50 m, rekening houdend met de aanwezige bebouwing. Naar aanleiding van de resultaten van het verkennend fase zijn in het noordwestelijk deel van het plangebied nog extra twee karterende boringen geplaatst. De positie van de boringen is bepaald met behulp van GPS. De maaiveldhoogte is bepaald met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). In totaal zijn er tien boringen geplaatst tot een diepte van ten minste 120 cm –mv. Voor de verkennende boringen is gebruik gemaakt van een edelmanboor met een diameter van 7 cm. Voor de karterende boringen is gebruik gemaakt van een edelmanboor met een diameter van 15 cm. De bodemopbouw is beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB). Het opgeboorde materiaal uit de verkennende boringen is in het veld doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en

bot. Het opgeboorde materiaal uit één verkennende en de twee karterende boringen, binnen het uiterst noordwestelijke deel van het plangebied, is bemonsterd en gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm. Het zeefresidu is onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. Vanwege de aard van het landgebruik (begroeid en deels bebouwd) is er geen oppervlaktekartering uitgevoerd.

2 Resultaten inventariserend veldonderzoek

De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 2. De resultaten van het verkennend en deels karterend booronderzoek zijn opgenomen in bijlage 1.

In alle boringen werden aan het oppervlak goed gesorteerde, zwak siltige, matig fijne zanden aangetroffen. Het betreffen eolische dekzanden die behoren tot het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel. In het uiterst noordwestelijke deel van het plangebied (boring 1, 9 en 10) bestaat de bodem tot 2 m –mv geheel uit dit dekzand. In het overige deel van het plangebied is onder deze zwak siltige zanden op een diepte van 20 (boring 7) tot 120 cm –mv (boring 2 en 4) een pakket matig siltige, matig fijne zanden aangetroffen. Dit betreffen de fluvio-periglaciaire afzettingen van de Formatie van Boxtel. De diepteligging van deze afzettingen neemt in zuidoostelijke richting toe.

In de boringen die in de top van het dekzandkopje zijn gezet (boringen 1, 9 en 10) is een gemiddeld 50 tot 60 cm dikke, donkerbruingrijs gekleurde eerdlaag (Aap-horizont) met daaronder een intact (veld)podzolprofiel aangetroffen. De zwartgrijs gekleurde, matig humeuze oorspronkelijke bovenlaag (Ah-horizont) is daarbij duidelijk te onderscheiden van de later opgebrachte eerdlaag. Onder de Ah-horizont bevindt zich een uitspoelingslaag (E-horizont), gevolgd door een inspoelingslaag (B-horizont), een overgangslaag (BC-horizont) en daaronder op een diepte van 130 tot 140 cm –mv het oorspronkelijke moedermateriaal (C-horizont). In boring 9 is geen duidelijke E-horizont waargenomen. In boring 10 is sprake van enige antropogene bijmenging van recent puin en baksteen. De aangetroffen bodemprofielen kunnen geclassificeerd worden als hoge enkeerdgronden.

In de boringen binnen het overgangsterrein (boringen 2, 3 en 4) is geen eerdlaag aangetroffen en is sprake van een iets zwakker ontwikkeld (veld)podzolprofiel, waarbij een E-horizont niet is waargenomen. In boring 2 en 4 is een 30 (boring 2) tot 70 cm dikke (boring 4) een opgebrachte, puinhoudende laag aanwezig. In het lager gelegen terrein (boringen 5 t/m 8) is geen sprake meer van een (veld)podzolprofiel. Hier bevindt zich direct onder de bouwvoor (Ap-horizont) het oorspronkelijke moedermateriaal op een diepte van 20 tot 30 cm –mv. Direct onder de bouwvoor komen al roestvlekken voor tot een diepte van gemiddeld 90 cm –mv. Dit is de zogenaamde gley-zone (Cg-horizont), het niveau waarbinnen de grondwaterspiegel fluctueert. Ook de lokale aanwezigheid van enkele ijzerconcreties geeft aan dat het grondwater hier zeer ondiep kan voorkomen, waardoor het podzolisatieproces niet kan optreden. De aangetroffen bodemprofielen dienen dan ook geclassificeerd te worden als bekeerdgronden.

3 Archeologische resten en indicatoren

Vanwege de hoge mate van intactheid van het enkeerdprofiel binnen het uiterst noordwestelijke deel van het plangebied en de geplande bodemingreep ter plaatse (zie bureauonderzoek), zijn van de boringen 1, 9 en 10 zeefmonsters genomen. Het bemonsterde interval betrof het onderste deel van het eerddek en de top van (het resterende deel van) het onderliggende podzolprofiel. In de boringen zijn in de zeefresiduen de navolgende archeologische indicatoren waargenomen:

- Boring 1; 0,30-1,00 m -mv: fijn verdeeld houtskool, sporadisch.
- Boring 9; 0,30-1,00 m -mv: fijn verdeeld houtskool, weinig, 1 vuursteenfragment, 2 fragmenten reducerend gebakken aardewerk.
- Boring 10; 0,30-1,00 m -mv: fijn verdeeld houtskool, matig weinig.

Het vuursteenfragment en de twee aardewerkfragmenten uit boring 9 zijn gedetermineerd, en indien van toepassing gedateerd, door mevrouw drs. K.L.B. Bosma (ARC bv). Het vuursteenfragment betreft onbewerkt vuursteen. De fragmenten reducerend gebakken aardewerk dateren vermoedelijk uit de Late Middeleeuwen.

4 Samenvatting en conclusie

Volgens het bureau-onderzoek van Econsultancy ligt het noordwestelijk deel van het plangebied op een dekzandrug met hoge zwarte enkeerdgronden en het zuidoostelijk deel op een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden met beekerdgronden. Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart van de gemeente Oude IJsselstreek hebben de enkeerdgronden een hoge archeologische trefkans en de beekerdgronden en lage. Zo'n 800 m ten noordwesten van de locatie bevinden zich de resten van een laatmiddeleeuwse havezathe; verder zijn er geen archeologische vondsten of monumenten in de omgeving bekend. Het Het noordoostelijke deel van het plangebied (waar de enkeerdgronden voorkomen) was aan het begin van de 19e eeuw in gebruik als akkerland, het overige deel (beekerdgronden) was nog niet ontgonnen en in gebruik als bos/heide. Rond 1900 is ook dit deel van de locatie ontgonnen en in gebruik als grasland. De bebouwing op de locatie is na 1950 gerealiseerd.

Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat de bodem binnen het plangebied grotendeels intact is. Het gehele terrein ligt op eolische dekzanden met binnen het grootste deel van het terrein fluvio-periglaciale afzettingen van de Formatie van Boxtel in de ondergrond. In de noordwestelijke hoek van het plangebied, ten westen van de bebouwing, zijn hoge enkeerdgronden aangetroffen, met daaronder een volledig intact podzolprofiel, inclusief de oude bosbodem. In een zone ten oosten en zuiden hiervan zijn (deels) intacte veldpodzolen aangetroffen en op het oostelijke terreindeel beekerdgronden. Ter plaatse van de enkeerdgronden en de veldpodzolen zijn houtskoolfragmenten aangetroffen en ter plaatse van de enkeerdgrond ook een fragment vermoedelijk laatmiddeleeuws aardewerk.

Geconcludeerd wordt dat het gebied waar hoge enkeerdgronden en veldpodzolen zijn aangetroffen, een hoge archeologische trefkans heeft voor archeologische resten. Deze trefkans betreft de periode Neolithicum–Nieuwe Tijd. Ter plaatse van het esdek, waar een intacte bosbodem aanwezig was, is karterend geboord, waarbij geen bewerkt vuursteen is aangetroffen en waardoor de kans op aanwezigheid van vindplaatsen uit het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum laag is. Het oostelijke terreindeel, waar beekerdgronden zijn aangetroffen, behoudt de verwachte lage trefkans.

5 Aanbeveling

Op het westelijke terreindeel, ter plaatse van de hoge enkeerdgronden en de veldpodzolen, is sprake van een hoge archeologische trefkans en mogelijk sprake van een vindplaats uit de Late Middeleeuwen. Binnen dit terreindeel bestaan de geplande werkzaamheden uit de sloop van de bestaande bebouwing, de nieuwbouw van een woning en de aanplant van een hoogstamboomgaard. Geadviseerd wordt om de sloop van de ondergrondse delen van de twee kippenschuren en het ontgraven van de bouwput voor de nieuwe woning (die grotendeels ter plaatse van de twee schuren zal worden gerealiseerd) archeologisch te begeleiden. Bij het aanplanten van de hoogstamboomgaard zal de bodem lokaal tot 50 cm –mv worden verstoord. Omdat het eerddek/oude bosbodem hier een dikte van ten minste 65 cm heeft, vormt de aanplant zelf niet direct een bedreiging voor eventueel aanwezige archeologische waarden, aangezien het sporenvlak direct onder de eerdlaag/bosbodem wordt verwacht. als de boomgaard in de toekomst gerooid wordt, kunnen echter wel diepere verstoringen optreden. Het verdient dus de aanbeveling hier een karterend/waarderend inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uit te voeren. Voor zowel het uitvoeren van een archeologische begeleiding als het graven van proefsleuven is een door het bevoegd gezag goedgekeurd programma van eisen (PvE) noodzakelijk.

Het westelijke terreindeel, waar de beekerdgronden voorkomen, heeft een lage archeologische trefkans, waardoor er geen bezwaren zijn tegen het aanleggen van de paddenpoel. Geadviseerd wordt om dit deel van het terrein vrij te geven.

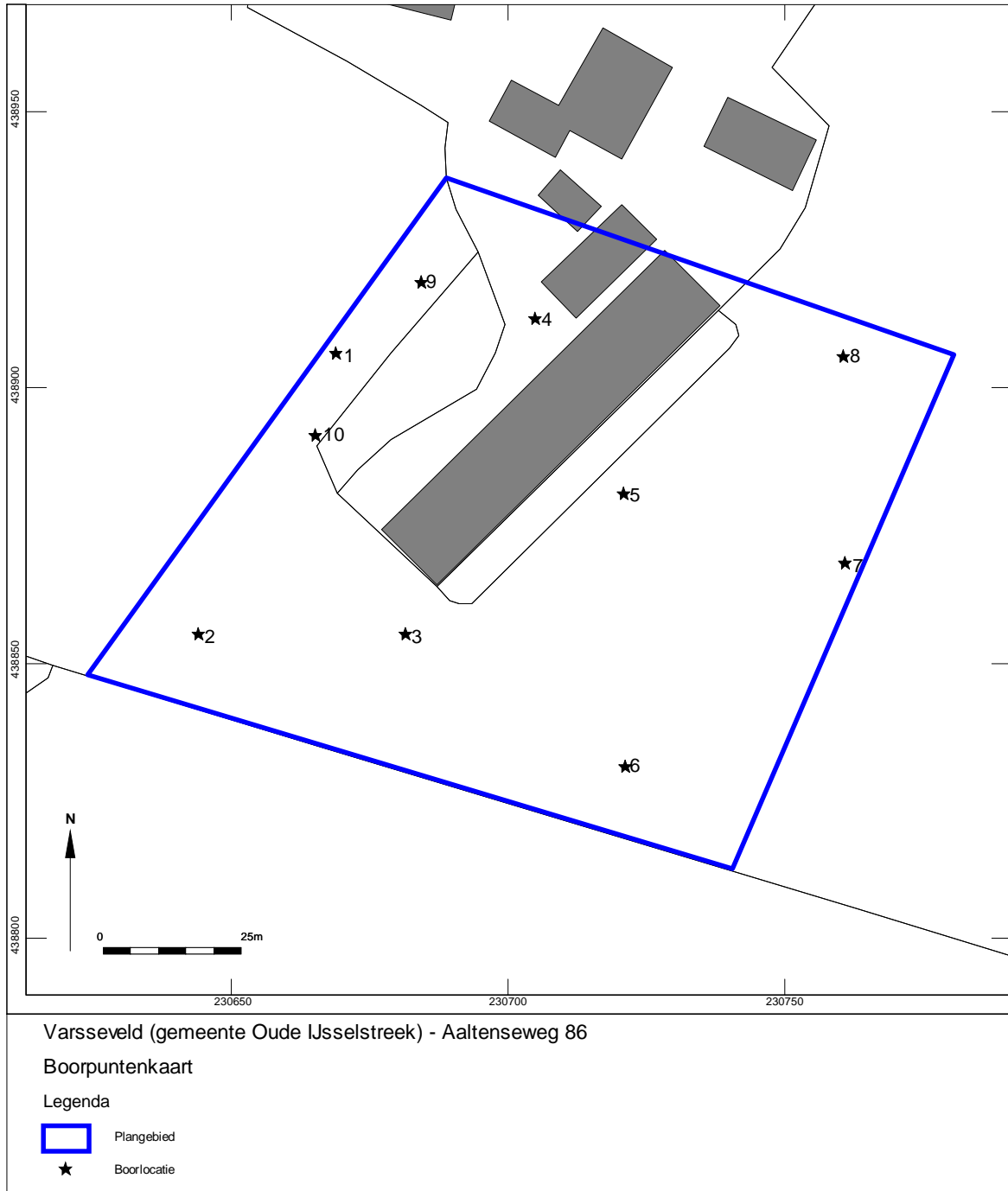
Het is aan het bevoegd gezag, de gemeente Oude IJsselstreek, om op basis van dit advies een selectiebesluit te nemen. Voor de delen die in dit delectiebesluit worden vrijgegeven, blijft de archeologische meldingsplicht bestaan. Indien er hier bij grondwerkzaamheden archeologische resten worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld aan het bevoegd gezag te worden gemeld.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

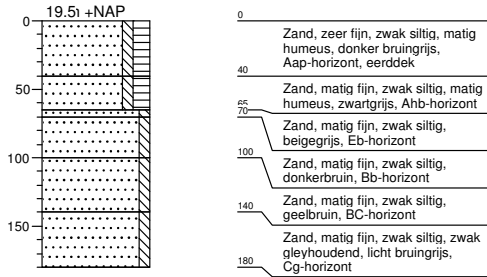

Afbeelding 2. Boorpuntenkaart. Door: G.W.J. Spanjaard.

Bijlage 1 Boorprofielen

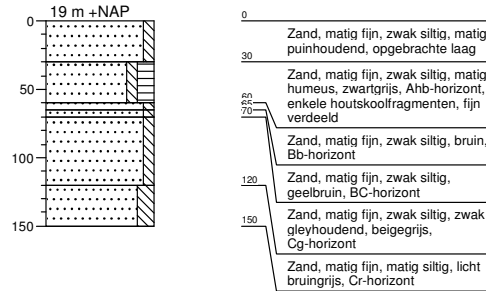
Boring: 01

X: 230669
Y: 438906

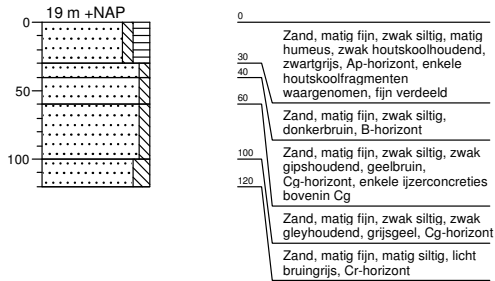
Boring: 02

X: 230644
Y: 438855

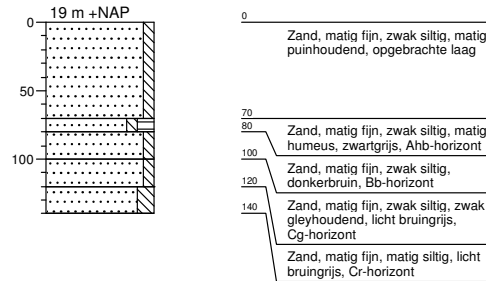
Boring: 03

X: 230681
Y: 438855

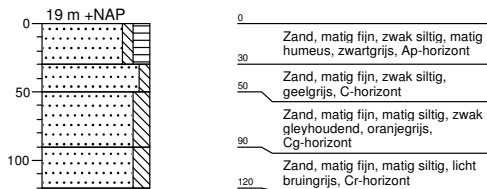
Boring: 04

X: 230705
Y: 438913

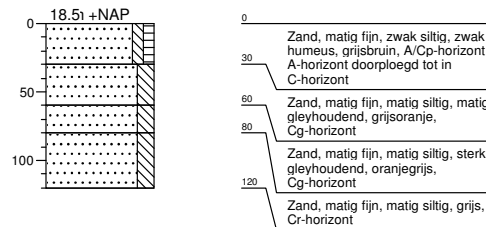
Boring: 05

X: 230721
Y: 438881

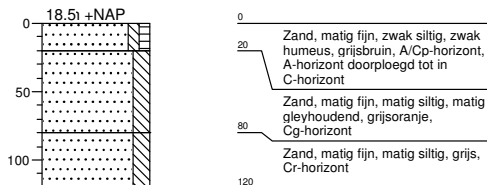
Boring: 06

X: 230721
Y: 438831

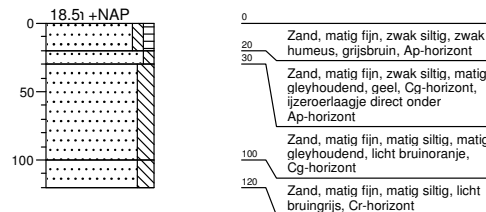
Boring: 07

X: 230761
Y: 438868

Boring: 08

X: 230761
Y: 438906

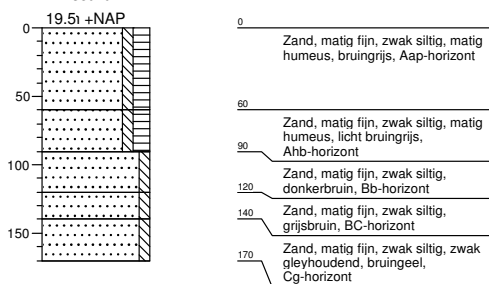
Oprichtgever: De heer M.D. Wisselink
Locatie: Aaltenseweg 86 te Varsseveld

getekend volgens NEN 5104

Bijlage 1 Boorprofielen

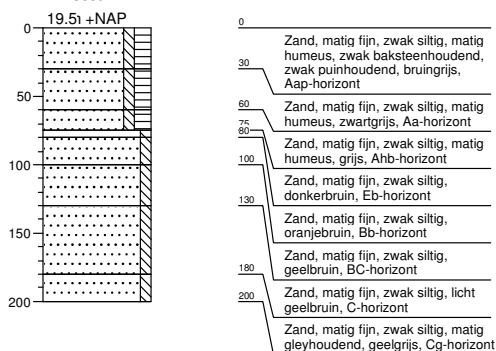
Boring: 09

X: 230684
Y: 438919

Boring: 10

X: 230665
Y: 438891

Oprichtgever: De heer M.D. Wisselink
Locatie: Aaltenseweg 86 te Varsseveld

getekend volgens NEN 5104

Legenda (conform NEN 5104)

grind

	Grind, siltig
	Grind, zwak zandig
	Grind, matig zandig
	Grind, sterk zandig
	Grind, uiterst zandig

zand

	Zand, kleiig
	Zand, zwak siltig
	Zand, matig siltig
	Zand, sterk siltig
	Zand, uiterst siltig

veen

	Veen, mineraalarm
	Veen, zwak kleiig
	Veen, sterk kleiig
	Veen, zwak zandig
	Veen, sterk zandig

klei

	Klei, zwak siltig
	Klei, matig siltig
	Klei, sterk siltig
	Klei, uiterst siltig
	Klei, zwak zandig
	Klei, matig zandig
	Klei, sterk zandig

leem

	Leem, zwak zandig
	Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

	zwak humeus
	matig humeus
	sterk humeus
	zwak grindig
	matig grindig
	sterk grindig

geur

	geen geur
	zwakke geur
	matige geur
	sterke geur
	uiterste geur

olie

	geen olie-water reactie
	zwakke olie-water reactie
	matige olie-water reactie
	sterke olie-water reactie
	uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

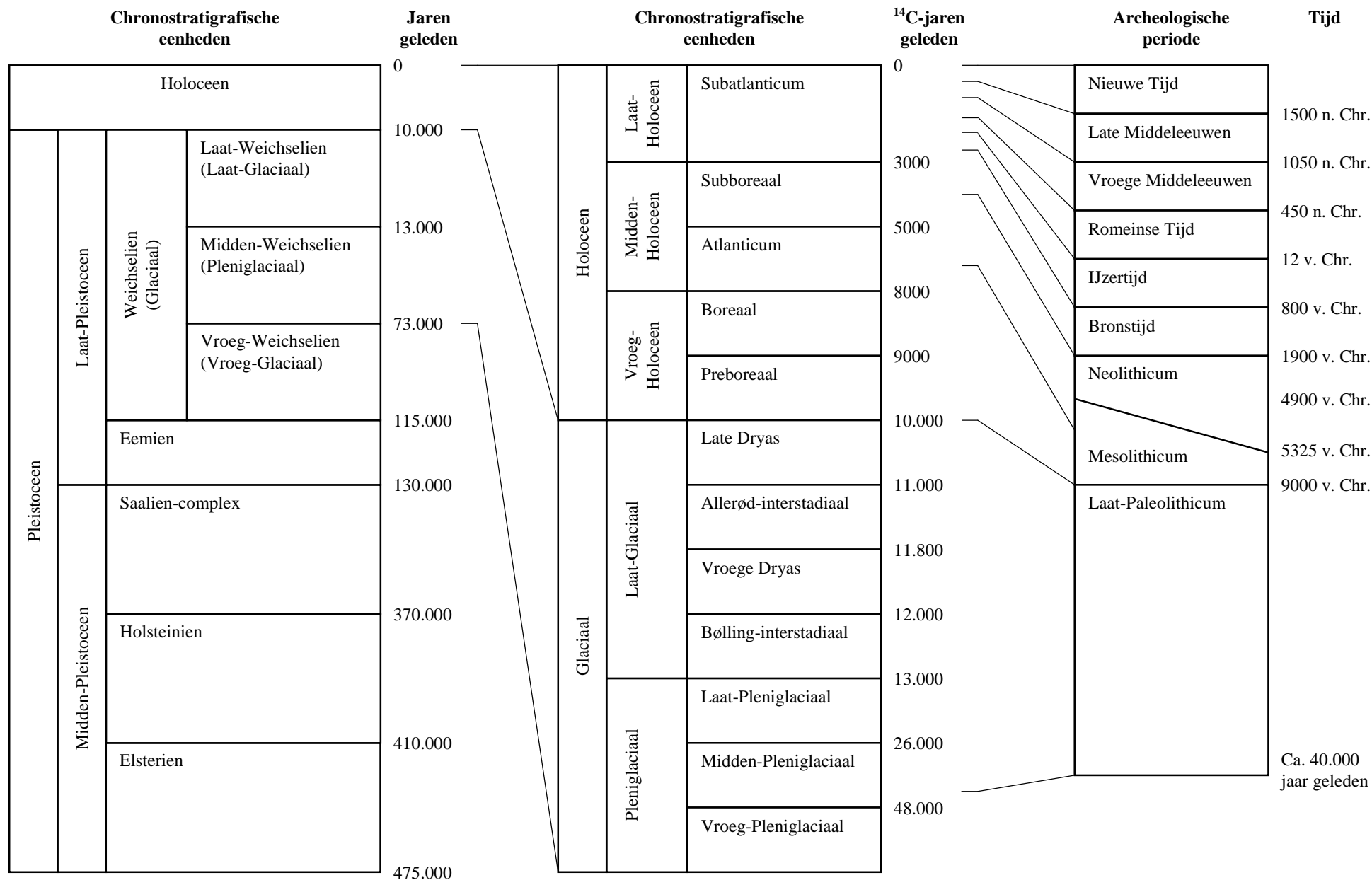
	>0
	>1
	>10
	>100
	>1000
	>10000

monsters

	geroerd monster
	ongeroerd monster

overig

	bijzonder bestanddeel
	Gemiddeld hoogste grondwaterstand
	grondwaterstand (tijdens veldwerk)
	Gemiddeld laagste grondwaterstand
	slib
	water

Bijlage 2. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.